

Ханстантинов В.О.,

доктор політичних наук, зав. кафедри
економічної теорії і суспільних наук
Миколаївського національного аграрного
університету, м. Миколаїв

СОЛДАРИСТСЬКИЙ ТИП СОЦІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ – ПЕРЕДУМОВА МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження соціальної культури не викликає сумніву, адже соціокультурні механізми впливу на суспільне життя, на розвиток всіх його сфер мають неабияке значення, а власне солідарність визнано однією із ключових цінностей людства – за рішенням ООН 20 грудня оголошено Міжнародним днем солідарності людей.

Розглядаючи модернізацію України як об'єктивну необхідність, як таке завдання, від успішного розв'язання якого залежить, чи приєднається вона до спільноти цивілізованих держав, чи опиниться на узбіччі прогресу, остаточно перетворившись на постачальника дешевої робочої сили і сировини, ми звертаємось до феномену соціальної культури, одним із типів якої є солідаристський, запровадження чого оцінюється Європейським Союзом як передумова подальшого розвитку.

З огляду на вказане, вважаємо за потрібне визначити сутність соціальної солідарності, її місце і роль у відтворенні соціальності, окреслити основні причини браку солідарності у вітчизняному суспільстві та висвітлити європейський досвід політики соціальної згуртованості.

У науковій літературі, починаючи від класичних ідей Е. Дюркгейма, існують різні думки щодо визначення сутності, екзистенціальної цінності, соціоконструктивного потенціалу та людинотворчої ролі солідарності. Її витоки – в особливостях національної релігії, культури, норм і правил міжособистісних відносин, побуту, що мають давню традицію і що зберігають свою актуальність завдяки простим, зрозумілим для кожного і взаємовигідним для всіх соціальних агентів принципам життя. Зрозуміло, що на кожному новому етапі розвитку суспільства потребує свого уточнення відповідь на центральне питання теорії солідарності: який механізм зчеплення за цих конкретних умов примушує консолідовано думати і діяти різних людей?

З нашого погляду, для суспільства постмодерну корені солідарності треба шукати в тому, навколо чого постійно бувають об'єднані люди навіть попри те, що вони не ставлять собі це за мету і часто не усвідомлюють самого факту своєї належності до такого механізму. У зв'язку із зазначеним вкажемо на три специфічні для сьогодення соціальні механізми.

Перший – це видовищно-розважальний характер самого суспільства, який Гі Дебор вдало найменував «суспільством спектаклю», коли суспільні

відносини опосередковані образами. У ньому політика, економіка, влада, культура за допомогою засобів масової інформації та реклами постають як складові видовищного дійства. Пересічна людина опиняється у ситуаційній залежності від такого роду спектаклю і реагує на суспільні явища не безпосередньо, виходячи із власних інтересів, а немов би ззовні, як глядач, що оцінює образи. Наслідком цього набуває виключно важливе значення спільне переживання уяви як основи солідарності, що перетворюється на уявний політико-правовий стан [1].

Другим стали комунікаційні спільноти в соціальних мережах. У них кожен може виступати в кількох ролях, причому абсолютно протилежних його звичному статусу та прийнятому соціально-рольовому репертуару поведінки. По суті це безкрайне поле анонімних самопрезентацій, метафоричних образів, це простір, де зустрічаються, обмінюються емоційними переживаннями, іноді якимось життєвим досвідом індивідуальні уяви людей. Тут формуються спільні думки, тут людина часто отримує те, чого не досягла і здатна здобути в реальному житті. Це простір намірів, стереотипів, комплексів тощо, поєднання котрих надає кожному їх носію впевненості, особистої значущості, підтримки з боку загалу. Доповнюючи один одного, в цій паралельній реальності користувачі соціальних мереж починають відчувати перевагу над іншими, власну публічну діяльність все більше оцінюють як засіб символічного тиску на інших і одночасно все більш сильно втягуються у взаємну залежність. У цілому ж в інформаційному суспільстві неминуче формується інтернет-мережева солідарність.

Нарешті, третім є процес прекаріації, що можна трактувати як поширення багатоманітних форм нестандартної зайнятості і одночасно як суспільне явище, що пов'язане зі збільшенням прошарку людей, які відчують хиткість, ненадійність, нестабільність свого стану, свого соціального буття. Сьогодні в Україні, як справедливо наголошують вчені, ми вже починаємо забувати, що існують стабільні суспільні класи, кожен з яких страждає від наслідків кримінальної приватизації та відсутності правової держави (Джозеф Стігліц) [2].

Своєрідність ситуації полягає в тому, що атомізоване суспільство, в якому переважають невдоволені, беззахисні перед свавіллям ззовні, без чіткої екзистенціальної перспективи індивіди солідаризуються як протестно-негативістська спільнота, де кожен одночасно і сам за себе, і всі проти всіх і всіх разом – проти існуючого інституціонального упорядкування суспільного життя та політико-правової реальності. Звідси – величезний брак соціоконструктивного потенціалу в новітніх революціонерів при надлишку деструктивно-руйнівної енергії. Як наслідок – низькі рейтинги довіри до владних структур, міграційні настрої, що демонструють різні прошарки населення й, зокрема, молодь.

В умовах сьогодення на особливості культури солідарності в Україні також накладає свій відбиток сукупність властивих народу рис ментальності,

психотипу, усталених громадських комунікативних практик. Така риса, як індивідуалізм у поєднанні з нетерпимістю до інакомислення, до щоденного інституціонально оформленого владарювання над собою підриває здатність соціуму протистояти загрозам, «працює» на звуження потенціалу партнерських, колективно-договірних відносин в цілому на рівні суспільства. Крім того, індивідуалізація означає зростаючу соціальну і просторову мобільність людей і супроводжується знеціненням необхідності виконання прийнятих моральних і соціальних обов'язків.

У політиці не приділяється належна увага компромісу і культурі домовляння, без чого просто неможливі демократичні принципи організації суспільного життя. Наслідком стають нетривалі у часі коаліції, часті перевибори, зміни уряду, бійки, брутальні образи, руйнування обладнання у сесійній залі парламенту тощо. Така ж непримиримість характеризує взаємини між різними релігійно-церковними організаціями, а також реакцію окремих політичних сил і активістів на спроби привнести до вітчизняного суспільного життя деякі ліберально-демократичні елементи із зарубіжного досвіду.

Нам вкрай бракує раціонально-прагматичного підходу, адже лише на його підставі можна дійти висновку, що солідарність – це спільний і розумний егоїзм (набагато дурніше жити за принципом «кожен за себе» або «ми проти них»). Солідарність – це радше за все ефективна соціалізація егоїзму. З тієї причини в соціальному, політичному та економічному житті солідарність набагато важливіша за щедрість [3].

Не викликати принципів заперечень думка, що втіленням реалізації солідаристської культури на рівні суспільства виступає соціальна згуртованість. Саме завдяки їй відтворюється тканина соціуму як цілісності, як сукупності взаємодій та взаємозалежностей всіх його складових. Така соціальна згуртованість відіграє важливу роль і субстрат традиційного культурного коду. Солідарно сповідувана згуртованою більшістю поведінкова матриця має набагато більше шансів бути успішно трансльованою від старших до нових поколінь. Механізмами соціальної естафети тим самим відтворюється ідентичність, але не за своїми зовнішніми формами, а за внутрішнім змістом колективно усвідомленого відчуття належності до «Ми». Приміром, англійці чи французи не одягають себе в етнічний одяг так часто, як це прийнято в нас, але своїм специфічним раціонально-прагматичним ставленням до життя, своєю підвищеною відповідальністю в сфері виробничо-трудова діяльності, вмінням створювати і підтримувати красу в побуті і високою толерантністю до інакшості вони виявляють свою ідентичність.

У Хартії основних прав Європейського Союзу зазначено, що формування солідарності передбачає одночасний розвиток цінностей людини, свободи, рівності, принципами демократії та правової держави [4]. Політичною стратегією Ради Європи стала Концепція соціальної згуртованості, яка була сформована і ухвалена на Другому Саміті глав держав і урядів в 1997 році, і в якій передбачено кроки цієї організації в області прав людини, демократії і

верховенства права. На її виконання у 1998 році був заснований Європейський комітет з питань соціальної згуртованості. В 2010 році прийнято новий документ – «Європа 2020. Стратегія розумного, усталеного та інклюзивного зростання».

У переглянутій стратегії соціальної згуртованості наголошується на ролі двох демократичних компетенцій, необхідних для забезпечення на ділі соціальної згуртованості – консультацій і спільному ухваленні рішень. Саме вони здатні розширювати простір для діалогу між представниками потенційно конфліктуючих між собою груп в умовах об'єктивних соціально-економічних, політичних і культурних розмежувань. Стратегія соціальної згуртованості спрямована на пом'якшення цих суспільних розмежувань, скорочення соціально зумовлених «розривів» між індивідами, кожен з яких є однаково значущою клітиною для підтримання єдності суспільного організму [5]. Важливим нововведенням стало поняття корпоративної соціальної відповідальності, поява чого пояснюється необхідністю зробити акцент не на ролі держави як гаранта забезпечення мінімуму соціального захисту людини, а на створенні керованої і підтримуваної з боку влади ефективної системи взаємодії всіх суб'єктів економічного життя з метою залучення підприємств на добровільних засадах робити свій додатковий внесок у розвиток соціальної, економічної та екологічної сфери.

Отже, для вітчизняного суспільства формування солідаристського типу соціальної культури постає як важливе, об'єктивно необхідне завдання, як невід'ємна передумова його модернізації і одночасно як засіб наближення до європейських стандартів організації економічного, соціального, політичного і культурного життя.

Солідаристський тип соціальної культури постає як інструмент досягнення суспільної стабільності, пом'якшення конфліктних зіткнень, мінімізації негативних наслідків політичної боротьби, як необхідний інструмент приборкання небезпечного для цілісності суспільства розшарування за майновою та іншими ознаками.

Солідаристський тип соціальної культури виступає підґрунтям розгортання активності і самодіяльності громадянського суспільства, він затребуваний в умовах децентралізації державного життя, він є сприятливим чинником ініціативи різних верств населення і поєднання їхніх зусиль для модернізації держави.

Список використаних джерел:

1. Исаев И. А. Солидарность как воображаемое политико-правовое состояние/ И. А. Исаев. – М. : Проспект, 2013. – 240 с.
2. Кремень В. Прекариат: крик «красного петуха» /В. Кремень, В. Ткаченко. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://gazeta.zn.ua/science/prekariat-krik-krasnogo-petuha_.html. – Назва з екрана.

3. Конт-Спонвиль А. Философский словарь /А. Конт-Спонвиль/ пер. с фр. Е.В. Головиной. – М. : Этерна, 2012, С. 562 – 567.
4. Хартия основных прав Европейского Союзу [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_524. – Назва з екрана.
5. Социальная Европа в XXI веке / под ред. М. В. Каргаловой. – М. : Весь мир, 2011. – 528 с.

Черкесова І.Г.,

заслужений діяч мистецтв України,
професор кафедри дизайну ВП
«Миколаївська філія КНУКіМ»,
м. Миколаїв

СЛОВО ЯК НОСІЙ ЗНАНЬ ЗА ВИСЛОВАМИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Сучасне інформаційне суспільство визначається пріоритетом передачі інформації, її обробки та засвоєння у формі знань. Що ж, «Спочатку було Слово...» доносить до нас сьогоднішніх вічна книга Біблія. Інформація у своїй основі й є слово. Інформація може бути як вербальною так й візуальною. Але практика повсякденного життя доводить, що будь яка картинка вимагає пояснень словом.

Слово, закодоване через двійкову систему «01...» стає головною формою інформації, яку зчитують користувачі. Але головним є зміст, який закладено у словах. Зміст може перетворюватися у знання при осмисленні інформації. Але доступність до слова всіх призвела до примноження беззмістовної інформації, що не надає знань. Дуже гостро у сьогоднішній постала проблема отримання саме тих знань, котрі дають можливість людям забезпечувати своє фізичне та духовне життя.

Знання словом ніс людям й видатний філософ, «пересувна академія», як називали його, Григорій Савич Сковорода. Було це майже 300 років тому. Був Г. Сковорода дивною людиною, що уникла пастки матеріального збагачення: «Світ ловив мене та не спіймав». Ніс «темним» людям знання про світоустрій, вчив читати, писати, рахувати, малювати. Був справжнім просвітником серед загальної безграмотності селян. Грою на сопілці втішав душі та серця людей. Шукав Григорій Савич істину й знаходив її у божественному початку природи й людини. Записував свої думки, формулював вислови. А щоб більш зрозумілішим було людям, малював ілюстрації до своїх слів. Тим самим примушував учнів та слухачів осмислювати Слово – інформацію через слово та образ. Намагався примусити людей шукати істину, призначення людини у Всесвіті.